प्रश्न–पत्र की योजना

कक्षा – **वरिष्ठोपाध्यायः**
विषय – साहित्यशास्त्रम् (vu87)
अवधि – 3 घण्टे 15 मिनट (सपादहोरात्रयम्) पूर्णांक –80

1. उद्देश्य हेतु अंकभार –

क्र.सं.	उद्देश्य	अंकभार	प्रतिशत
1.	ज्ञान	26	32.50%
2.	अवबोध	16	20%
3.	अभिव्यक्ति	22	27.50%
4.	मौलिकता	16	20%
योग		80	100%

2. प्रश्नों के प्रकारवार अंकभार –

क्र. सं.	प्रश्नों का प्रकार	प्रश्नों की संख्या	अंक प्रति प्रश्न	कुल अंक प्रतिशत	प्रतिशत प्रश्नों का	संभावित समय
1.	वस्तुनिष्ठ प्रश्न	12	1	15%	24%	20 मिनिट
2.	अतिलघूत्तरात्मक प्रश्न	18	1	22.50%	36%	27 मिनिट
3.	लघूत्तरात्मक प्रश्न	13	2	32.50%	26%	56 मिनिट
4.	दीर्घउत्तरीय प्रश्न	4	3	15%	8%	46 मिनिट
5.	निबंधात्मक प्रश्न	3	4	15%	6%	46 मिनिट
	योग	50		100%	100%	195 मिनिट

3. विषय वस्तु का अंकभार –

क्र.सं.	विषय वस्तु	अंकभार	प्रतिशत
1	चन्द्रालोकः–		
	पंचममयूखः	10	12.50
	पष्ठमयूखः	10	12.50
	सप्तममयूखः	7	08.75
	अष्टममयूखः	5	06.25
	नवममयूखः	5	06.25
	दशममयूखः	3	03.75
2	मेघदूतम्		
	व्याख्या–भावार्थाः	9	11.25
	विषयवस्तुप्रश्नाः	9	11.25
	कविपरिचयः ग्रन्थपरिचयश्च	2	02.50
3	प्रतिमानाटकम्		
	व्याख्या–भावार्थाः	8	10
	विषयवस्तुप्रश्नाः	5	06.25
	अंकसारःचरित्रचिणञच	3	03.75
	प्रयुक्तछन्दांसि	4	05.00
	कुल	80	100%

प्रश्न–पत्र ब्ल्यू प्रिन्ट

कक्षा – वरिष्ठोपाध्यायः　　　　विषय :– साहित्य–शास्त्रम्　　　　पूर्णांक – 56

क्र. सं.	उद्देश्य इकाई/उप इकाई	ज्ञान					अवबोध					ज्ञानोपयोग/अभिव्यक्ति					कौशल/मौलिकता					योग
		वस्तुनिष्ठ	अति.लघु.	लघूत्तरात्मक	दीर्घोत्तरीय	निबन्धात्मक	वस्तुनिष्ठ	अति.लघु.	लघूत्तरात्मक	दीर्घोत्तरीय	निबन्धात्मक	वस्तुनिष्ठ	अति.लघु.	लघूत्तरात्मक	दीर्घोत्तरीय	निबन्धात्मक	वस्तुनिष्ठ	अति.लघु.	लघूत्तरात्मक	दीर्घोत्तरीय	निबन्धात्मक	
1	चन्द्रालोकः–																					
	पञ्चममयूखः	2(1)	2(-)						2(1)					2(1)				2(1)				10(4)
	षष्ठममयूखः	2(-)						2(1)				1(-)			3(1)				2(1)			10(3)
	सप्तममयूखः					4(1)	1(-)						2(-)									7(1)
	अष्टममयूखः	1(-)	2(-)																2(1)			5(1)
	नवममयूखः							2(-)		3(1)												5(1)
	दशममयूखः			2(1)			1(-)															3(1)
2	मेघदूतम्																					
	व्याख्या–भावार्थाः					4(1)									3(1)				2(1)			9(3)
	विषयवस्तुप्रश्नाः			2(1)				3(-)				2(-)		2(1)								9(2)
	कविपरिचयः ग्रन्थपरिचयश्च																		2(1)			2(1)
3	प्रतिमानाटकम्																					
	व्याख्या–भावार्थाः			2(1)					2(1)							4(1)						8(3)
	विषयवस्तुप्रश्नाः		3(-)									2(-)										5(-)
	अंकसारःचरित्रचित्रणञ्च																			3(1)		3(1)
	प्रयुक्तछन्दांसि																		4(2)			4(2)
	योग	5(1)	7(-)	6(3)		8(2)	2(-)	7(1)	4(2)	3(1)		5(-)	2(-)	4(2)	6(2)	4(1)		2(1)	12(6)	3(1)		80(23)
	सर्वयोग	26(6)					16(4)					21(5)					17(8)					80(23)

विकल्पों की योजना :– प्र.सं. 17 से 23 में एक आंतरिक विकल्प है।　　नोटः– कोष्ठक में बाहर की संख्या अंकों की तथा भीतर प्रश्नों की द्योतक है।

नोट :–

01. प्रश्न संख्या 1 में 12 प्रश्न समाहित हैं।
02. प्रश्न संख्या 2 में 06 प्रश्न समाहित हैं।
03. प्रश्न संख्या 3 में 12 प्रश्न समाहित हैं।

हस्ताक्षर

प्रश्न–पत्र की योजना

कक्षा – **वरिष्ठोपाध्यायः**

विषयः – साहित्यशास्त्रम् (vu87)

अवधिः – 3 घण्टे 15 मिनट (सपादहोरात्रयम्) पूर्णांकाः –80

1. उद्देश्यानाम् अंकभारः –

क्र.स.	उद्देश्यम्	अंकभारः	प्रतिशतम्
1.	उद्देश्यम्	26	32.50%
2.	ज्ञानम्	16	20%
3.	अवबोधः	22	27.50%
4.	अभिव्यक्तिः	16	20%
	योगः	80	100%

2. प्रश्नानां प्रकारानुसारम् अंकभारः –

क्र. सं.	प्रश्नानां प्रकाराः	प्रश्नानां संख्याः	प्रतिप्रश्नम् अंकाः	कुल–अंकाः%	प्रश्नानां प्रतिशतम्	सम्भावित–ः समयः
1.	वस्तुनिष्ठ–प्रश्नाः	12	1	15%	24%	20 निमेषाः
2.	अतिलघूत्तरात्मक–प्रश्नाः	18	1	22.50%	36%	27 निमेषाः
3.	लघूत्तरात्मक–प्रश्नाः	13	2	32.50%	26%	56 निमेषाः
4.	दीर्घउत्तरीय प्रश्न	4	3	15%	8%	46 निमेषाः
5.	निबंधात्मक–प्रश्नाः	3	4	15%	6%	46 निमेषाः
	योगः	50		100%	100%	195 निमेषाः

3. विषयवस्तूनाम् अंकभारः –

क्र.स.	विषय वस्तु	अंकभार	प्रतिशत
1	चन्द्रालोकः–		
	पंचममयूखः	10	12.50
	पष्ठमयूखः	10	12.50
	सप्तममयूखः	7	08.75
	अष्टममयूखः	5	06.25
	नवममयूखः	5	06.25
	दशममयूखः	3	03.75
2	मेघदूतम्		
	व्याख्या–भावार्थाः	9	11.25
	विषयवस्तुप्रश्नाः	9	11.25
	कविपरिचयः ग्रन्थपरिचयश्च	2	02.50
3	प्रतिमानाटकम्		
	व्याख्या–भावार्थाः	8	10
	विषयवस्तुप्रश्नाः	5	06.25
	अंकसारःचरित्रचिणञच	3	03.75
	प्रयुक्तछन्दांसि	4	05.00
	सर्वयोगः	80	100%

प्रश्न–पत्रस्य नीलपत्रम् (ब्ल्यू प्रिन्ट

कक्षा – वरिष्ठोपाध्यायः विषयः – साहित्य–शास्त्रम् पूर्णांकाः – 80

क्र. सं.	उद्देश्यविधाः/उपविधाः	ज्ञानम्					अवबोधः					ज्ञानोपयोगः/अभिव्यक्तिः					कौशलम्/मौलिकता					योगः
		वस्तुनिष्ठः	अति.लघु	लघूत्तरात्मकः	दीर्घोत्तरीयः	निबन्धात्मकः	वस्तुनिष्ठः	अति.लघु	लघूत्तरात्मकः	दीर्घोत्तरीयः	निबन्धात्मकः	वस्तुनिष्ठः	अति.लघु	लघूत्तरात्मकः	दीर्घोत्तरीयः	निबन्धात्मकः	वस्तुनिष्ठः	अति.लघु	लघूत्तरात्मकः	दीर्घोत्तरीयः	निबन्धात्मकः	
1	चन्द्रालोकः–																					
	पञ्चममयूखः	2(1)	2(-)						2(1)					2(1)				2(1)				10(4)
	पष्ठममयूखः	2(-)						2(1)				1(-)			3(1)				2(1)			10(3)
	सप्तममयूखः					4(1)	1(-)						2(-)									7(1)
	अष्टममयूखः	1(-)	2(-)																2(1)			5(1)
	नवममयूखः							2(-)		3(1)												5(1)
	दशममयूखः			2(1)			1(-)															3(1)
2	मेघदूतम्																					
	व्याख्या–भावार्थाः					4(1)									3(1)				2(1)			9(3)
	विषयवस्तुप्रश्नाः			2(1)				3(-)				2(-)		2(1)								9(2)
	कविपरिचयः ग्रन्थपरिचयश्च																		2(1)			2(1)
3	प्रतिमानाटकम्																					
	व्याख्या–भावार्थाः			2(1)					2(1)							4(1)						8(3)
	विषयवस्तुप्रश्नाः		3(-)									2(-)										5(-)
	अंकसारःचरित्रचिणञ्च																			3(1)		3(1)
	प्रयुक्तछन्दांसि																		4(2)			4(2)
	योगः	5(1)	7(-)	6(3)		8(2)	2(-)	7(1)	4(2)	3(1)		5(-)	2(-)	4(2)	6(2)	4(1)		2(1)	12(6)	3(1)		80(23)
	सर्वयोगः	26(6)					16(4)					21(5)					17(8)					80(23)

विकल्प–योजना :– प्र.सं. 17 तः 23 प्रश्नेषु एक आंतरिकविकल्पः अस्ति। अवधेयम्– कोष्ठकाद् बहिः संख्या अंकबोधिका आंतरिकसंख्या च प्रश्नबोधिका।

अवधेयम्–

01. प्रश्नसंख्या प्रथमे 12 प्रश्नाः समाहिताः सन्ति।
02. प्रश्नसंख्य द्वितीये 06 प्रश्नाः समाहिताः सन्ति।
03. प्रश्नसंख्या तृतीयें 12 प्रश्नाः समाहिताः सन्ति।

हस्ताक्षर

नामांक Rool No

No. of Questions-23

No. of printed Pages –

कक्षा – वरिष्ठोपाध्यायः
विषयः– साहित्यशास्त्रम्,कोड–87
वरिष्ठोपाध्यायपरीक्षा–2023

समयः – 3:15 होराः पूर्णांकाः 80

परीक्षार्थिभ्यः सामान्यनिर्देशाः–

(1) परीक्षार्थिभिः सर्वप्रथमं स्वप्रश्नपत्रोपरि नामांकः अनिवार्यतो लेख्यः।
(2) सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः।
(3) सर्वेषां प्रश्नानामुत्तराणि उत्तरपुस्तिकायामेव लेख्यानि।
(4) एकस्य प्रश्नस्य सर्वेषां खण्डानामुत्तराणि एकत्रैव लेख्यानि।
(5) सर्वेषां प्रश्नानामुत्तराणि संस्कृतमाध्यमेनैव लेखनीयानि।

मॉडल प्रश्नपत्र (आदर्शप्रश्नपत्रम्)

कक्षा – वरिष्ठोपाध्याायः

विषयः– साहित्यशास्त्रम्, कोड–87

समयः – 3:15 होराः पूर्णांकाः 80

खण्डः – "अ"

1. वस्तुनिष्ठप्रश्नाः –

(i) 'क्रियादिभिरनेकस्य तुल्यतायाम् अलंकारो भवति– 1

(अ) दृष्टान्तालंकारः (ब) तुल्ययोगितालंकारः (स)व्यतिरेकालंकारः (द)विकस्वरालंकारः

(ii) एकपदार्थस्य अनेकत्र समन्वये सति अलंकारो भवति – 1

(अ) समुच्चयः (ब)परिवृत्तिः (स)विकल्पः (द)पर्यायः

(iii) आलस्येर्ष्याजुगुप्साख्याः संचारिभावा वर्ज्या भवन्ति– 1

(अ)शृंगाररसे (ब)करुणरसे (स)रौद्ररसे (द)वीररसे

(iv) उत्साहाख्यस्थायिभावो रसः विद्यते – 1

(अ)अद्भुतः (ब)शान्तः (स)वीरः (द)हास्यः

(v) चन्द्रालोकानुसारं रीतयः स्मृताः – 1

(अ)तिस्रः (ब)चतस्रः (स)पंच (द)सप्त

(vi) स्वांकुरितव्यंग्यं भवति– 1

(अ) चतुर्विधम् (ब) एकविधम् (स) त्रिविधम् (द) द्विविधम्

(vii) 'अन्यथा तु गुणीभूतव्यंग्यमापतितम्' तत् कतिधा? 1

(अ) पंचधा (ब) त्रिधा (स) एकधा (द)द्विधा

(viii) संज्ञया अभिधायाः उदाहरणमस्ति– 1

(अ) डित्थः (ब) पाचकः (स)कंसः (द) नीलः

(ix) शम्भोः केशग्रहणमकरोत्– 1

(अ) देवांगना (ब) सगरतनया (स) अलका (द)जह्नोः कन्या

(x) अध्वश्रमपरिगतं मेघं सानुमान् साधु मूर्ध्ना वक्ष्यति– 1

(अ)आम्रकूटः (ब)देवगिरिः (स)रामगिरिः (द) चित्रकूटः

(xi) प्रतिमानाटकस्य रचयितास्ति– 1

(अ)माघः (ब)भासः (स) भवभूतिः (द)शूद्रकः

(xii) दशरथस्य राज्ञ्यः आसन्– 1

(अ)तिस्रः (ब)चतस्रः (स)पंच (द)सप्त

2. रिक्तस्थानानि पूरयत–

(i) ....श्लेषकाकुभ्यां वाच्यार्थान्तरकल्पनम्। 1

(ii) अजरामरता कस्य नायोध्येव ....प्रिया। 1

(iii) संभोगो विप्रलम्भश्च.........द्विविधो मतः। 1

(iv) कश्चित् साधारणः कस्यचिदामन्त्र्य ....। 1

(v) वक्र ....यदपि भवतः प्रस्थितस्योत्तराशाम्। 1

(vi) शून्यः प्राप्तो यदि रथो भग्नो ....मनोरथः। 1

3. अतिलघूत्तरात्मप्रश्नाः–

(i) 'या दातुः सौम्यता सेयं सुधांशोरकलंकता' इत्यत्र कोऽलंकारो विद्यते? 1

(ii) 'वाक्ययोरर्थसामान्ये ऐक्यारोपे सति' कोऽलंकारः? 1

(iii) समासरहिता रीतिः का? 1

(iv) रसभाव–तदाभासप्रमुखः इति कस्य ध्वनेः भेदः अस्ति ? 1

(v) अर्थान्तरसंक्रमितादिकं किं कलयेत् ? 1

(vi) 'संश्रित्य तरणिं धीरास्तरन्ति व्याधिवारिधीन्' इति कस्य गुणीभूतव्यंग्यस्योदाहरणम्? 1

(vii) चन्द्रालोके लक्षणा कस्मिन् मयूखे वर्णिता ? 1

(viii) प्रयोजनभेदेन लक्षणा कतिधा ? 1

(ix) वत्सराजः कस्य प्रियदुहितरं जह्ने ? 1

(x) जह्नोः कन्या का आसीत् ? 1

(xi) दशरथस्य ज्येष्ठात्मजः कः ? 1

(xii) कस्याः शक्रसमो भर्ता ? 1

खण्डः–"ब"

4. 'तद्भक्तानां नमत्यंगं भंगमेति भवक्लमः' इत्यत्र कोऽलंकारः? तल्लक्षणं लेखनीयम्। 2

5. 'गतेऽपि सूर्ये दीपस्थास्तमश्छिन्दन्ति तत्कराः' इत्यत्र कोऽलंकारः? तल्लक्षणं लेखनीयम्। 2

6.शान्तरसस्य स्वरूपं प्रकटयत। 2

7. गुणीभूतव्यंग्यकाव्यं कुत्र भवति ? 2

8. अभिधावृत्तेः स्वरूपं प्रकटयत। 2

9. 'रिक्तः सर्वो भवति हि लघुः पूर्णता गौरवाय ' सूक्तेः भावार्थो लेख्यः। 2

10. उज्ययिन्यामभिसारिकाणां स्थितिं विवेचयत। 2

11 कैलासपर्वतस्य वर्णनं मेघदूतानुसारं करणीयम्। .2

12. मेघदूतस्य नामकरणे किं वैशिष्ट्यम् ? 2

13. 'आदर्शे वल्कलानीव किमेते सूर्यरश्मयः' इति पंक्तेः सप्रसंग–व्याख्या करणीया। 2

14. ''स्वः पुत्रः कुरुते पितुर्यदि वचः कस्तत्र भो विस्मयः'' इति सूक्तेः भावार्थो लेखनीयः। 2

15. 'रेणुः समुत्पतति लोध्रसमानगौरः' इत्यत्र गणचिह्नानि योजयित्वा छन्दोनाम लेखनीयम्।2

16. 'समुदितबलवीर्यं रावणं नाशयित्वा' इत्यत्र छन्दः परिचीय तल्लक्षणं लेखनीयम्। 2

खण्डः–"स"

17. निम्नलिखितयोः कारिकयोः एकस्याः कारिकायाः व्याख्या करणीया। 3

(क) रेफाक्रान्ता वर्ग्ययणाष्टवर्गात्पंचामादृते।
कपाक्रान्तस्तवर्गः स्यात्प्रौढायां च कमूर्धता।।

(ख) हासस्थायी रसो हास्यो विभावाद्यैर्यथाक्रमम्।
वैरूप्यफुल्लगण्डत्वावहित्थाद्यैः समन्वितः।।

18. निम्नलिखितयोः कारिकयोः एकस्याः कारिकायाः व्याख्या करणीया। 3

(क) शब्दे पदार्थे वाक्यार्थे संख्यायां कारके तथा।
लिंगे चेयमलंकारांऽकुरबीजतया स्थिता।।

(ख) तथा सहेतुरतथा भेदभिन्ना च कुत्रचित्।
सौन्दर्येणैष कन्दर्पः सा च मूर्तिमती रतिः।।

19. अधोलिखितयोः श्लोकयोः कस्यचिदेकस्य सप्रसंगभावार्थो लेखनीयः। 3

(क) हित्वा हालामभिमतरसां रेवतीलोचनांकाम्,
बन्धुप्रीत्या समरविमुखो लांगली याः सिसेव।
कृत्वा तासामभिगममपां सौम्य! सारस्वतीना–
मन्तःशुद्धस्त्वमपि भविता वर्णमात्रेण कृष्णः।

अथवा

(ख) आसीनानां सुरभितशिलं नाभिगन्धैर्मृगाणां,
तस्या एव प्रभवमचलं प्राप्य गौरं तुषारैः।
वक्ष्यस्यध्वश्रमविनयने तस्य शृंगे निषण्णः,
शोभां शुभ्रत्रिनयनवृषोत्खातपंकोपमेयाम्।।

20. प्रतिमानाटकस्य चतुर्थांकस्य कथासारो लेखनीयः। 3

अथवा

महाराजदशरथस्य चरित्रचित्रणं लेखनीयम्।

खण्डः – "द"

21.निम्नलिखितयोः कारिकयोः एकस्याः कारिकायाः व्याख्या करणीया। 4

(क)नानाप्रभेदा नियताः क्वचित् प्रकरणादिना।
अर्थेऽर्थमन्यं यं वक्ति तद्वाच्यव्यंग्यमिष्यते।।

(ख) द्वात्रिंशद्द्वादशैकः षट् सर्वसंकलितध्वनेः।
भेदाः स्युरेकपंचाशत् सम्भिन्नास्तु सहस्रशः।।

22. अधोलिखितयोः श्लोकयोः कस्यचिदेकस्य सप्रसंग–व्याख्या करणीया। 4

(क) ज्योतिर्लेखावलयि गलितं यस्य बर्हं भवानि,
पुत्रप्रेम्णा कुवलयदलप्रापि कर्णे करोति।
धौतापांगं हरशशिरुचा पावकेस्तं मयूरं,
पश्चादद्रिग्रहणगुरुभिर्गर्जितैर्नर्तयेथाः।।

(ख) प्राप्यावन्तीनुदयनकथाकोविदग्रामवृद्धान्,
पूर्वोद्दिष्टामुपसर पुरीं श्रीविशालां विशालाम्।
स्वल्पीभूते सुचरितफले स्वर्गिणां गां गतानाम्,
शेषैः पुण्यैर्हृतमिव दिवः कान्तिमत् खण्डमेकम्।।

23. अधोलिखितयोः श्लोकयोः कस्यचिदेकस्य सप्रसंग–व्याख्या विधेया। 4

(क) घनः स्पष्टो धीरः समदवृषभस्निग्धमधुरः,
कलः कण्ठे वक्षस्यनुपहतसंचाररभसः।
यथास्थानं प्राप्य स्फुटकरणनानाक्षरतया,
चतुर्ण्णां वर्णानामभयमिव दातुं व्यवसितः।।

(ख) हृदय! भव सकामं यत्कृते शंकसे त्वं,
शृणु पितृनिधनं तद् गच्छ धैर्यं च तावत्।
स्पृशति तु यदि नीचो मामयं शुल्कशब्द–
स्त्वथ च भवति सत्यं तत्र देहो विशोध्यः।।

....